

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-52>

CRIMINAL PROTECTION OF VIRTUAL ASSETS

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Veresha R. V. **Вереша Р. В.**

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Criminal and
Administrative Law
Academy of Advocacy of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального та
адміністративного права
Академії адвокатури України
м. Київ, Україна*

Чинне законодавство України про віртуальні активи є необхідною регуляторною основою для їх обігу у країні. Віртуальні активи – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, що має вартість і виражене у вигляді сукупності даних в електронній формі. Віртуальний актив може засвідчувати майнові права, у тому числі права вимоги на інші об'єкти цивільних прав.

Закон визначає сферу його застосування, правовий режим учасників ринку віртуальних активів, їх права та обов'язки, послуги з обміну віртуальних активів. Також, закон встановлює загальні принципи державного регулювання обороту віртуальних активів та органи, що здійснюють державне регулювання у сфері обороту віртуальних активів, визначає повноваження Національного банку у сфері обороту віртуальних активів, повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у сфері обороту віртуальних активів та послуг, пов'язаних із обігом віртуальних активів. Законом також визначено загальні принципи міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів та повноваження державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів, а також порядок їх реалізації.

Державні інституції, зокрема, Національний банк України, висловлюють повну зацікавленість у тому, щоб зробити обіг віртуальних активів максимально зручним та безпечним, і максимально адаптувавши технологію до вимог усіх стейкхолдерів. Одночасно звертається увага на дискусію про ризики як для монетарної політики України, так і для її фінансової стабільності. Найбільше ризиків може виникнути саме в контексті монетарної політики – вони полягають у появі емісійного центру (центрів) в Україні – та можливості їх впливу на політику Нацбанку [1]. Беручи до уваги обмежену поширеність віртуальних

активів та їх високу цінову волатильність, останні не мають значного впливу на монетарну політику та фінансову стабільність, однак незабаром це може змінитися за рахунок зростання зацікавленості інвесторів при одночасному зниженні волатильності.

Так, потенційними ризиками у поширенні віртуальних активів є:

- ризик заміщення національної валюти та виникнення паралельного грошового обігу за межами контролю з боку Національного банку;
- ризик використання віртуальних активів в обхід чинного державного регулювання та нагляду;
- ризики перетікання частини банківських депозитів у віртуальні активи та витіснення традиційного банкінгу, що може посилити загрози фінансової стабільності банківської системи та фінансової системи країни загалом [2, с. 182].

Кримінально-правовий контекст обігу віртуальних активів насамперед пов'язаний з питаннями фінансової кримінально-протиправної діяльності, відмивання грошей та фінансуванням тероризму [3, с. 108]. Кримінально-правова складова обігу віртуальних активів, дає можливість виділити характерні особливості правовідносин, що з'являються в аналізованій сфері, представивши їх як елементи поведіння з віртуальними активами, а саме:

- характер емітента віртуальних активів (зокрема, виходячи з категорій «ідентифікований-неідентифікований», «державний-приватний», «регульований-нерегульований»);
- призначення віртуального активу (інвестиції, платежі);
- права власників віртуальних активів (при взаємодії категорій «володіння ключем – володіння активом»);
- контроль над реєстром (відкритий, закритий);
- валідація реєстру (з дозволом, без дозволу);
- механізм передачі права власності на віртуальний актив.

Визначаючи кримінально-правову складову нових видів правовідносин у сфері поведіння з віртуальними активами, слід зазначити, що на сьогоднішній день законодавство переважної більшості країн світу, включаючи Україну, не поширюється на правове регулювання кримінальної відповідальності за незаконний обіг віртуальних активів, що, зокрема, обумовлено питаннями як теоретичного, так і нормативно-правового характеру. Так, немає єдиних підходів щодо розуміння онтології та типології кібер- та криптозлочинів. Відсутність напрацювань у цій сфері частково пов'язана з деяким зміщенням наукових інтересів у межах домінуючого в останні два роки пандемічного порядку денного [4, с. 8021], а частково з науково-технологічним контекстом, що інтенсивно змінюється.

Водночас, за даними на 2021 рік, протиправна активність у криптосусільстві становить менше одного відсотка від усіх транзакцій. А в період з 2017 по 2021 рік більшість економічних кримінальних правопорушень були скоєні за допомогою традиційних фінансових інструментів. Найпопулярніша кримінально протиправна активність у світі криптовалюти – не відмивання грошей, торгівля людьми чи фінансування тероризму, а крадіжка криптовалюти в інших користувачів. Водночас, з позицій кримінально-правової кваліфікації, об'єктивна сторона кримінальних правопорушень не зазнала суттєвих змін. Однак поведження з криптоактивами породило як нові правовідносини, так і нові детермінанти кримінально протиправної діяльності, середовище та інструменти скоєння кримінальних правопорушень.

Показники ризику при поведженні з віртуальними активами, на які, зокрема, звертає увагу FATF, не завжди є обов'язковою умовою визначення тієї чи іншої діяльності як протиправної. Але коли вони проявляються у поєднанні з іншими індикаторами, це може свідчити про так звану «підозрілу» активність, зокрема:

- використання так званих «грошових мулів» або підроблених документів на легальних біржах;

- використання неліцензованих бірж;

- використання децентралізованих обмінних сервісів, що надають можливість обійти контроль відповідності;

- незаконні перекази за допомогою використання банкоматів для криптоактивів. Зокрема, для конвертації фіатних грошей у криптовалюту чи навпаки, та переведення незаконних коштів членом кримінально протиправної мережі;

- використання сервісів азартних ігор-онлайн у схемах відмивання грошей.

Існуючі випадки, пов'язані з шахрайством, коли законні учасники ринків криптоактивів зазнали суттєвих збитків, поставили питання про необхідність більш ефективного регуляторного нагляду за крипторинками, зокрема, про те, як таке регулювання має здійснюватися і ким. Так, криптовалюти використовувалися як спосіб оплати за купівлю незаконних наркотичних речовин на чорному онлайн-ринку Silk Road, який ФБР США закрило у жовтні 2013 р. У 2017 р. Управління боротьби з наркотиками Міністерства юстиції США опублікувало звіт, в якому робиться висновок про те, що віртуальні валюти, такі як біткойн, дозволяють транснаціональним злочинним організаціям легко переказувати незаконні доходи на міжнародному рівні. Частково у

відповідь на ці проблеми деякі фірми, що займаються віртуальними активами, добровільно зазнали регулюючого нагляду [5, с. 18].

Чинне законодавство України покладає частину відповідальності за неправомірну діяльність з віртуальними активами на Міністерство цифрової трансформації України. Останнє здійснює контроль та нагляд за дотриманням учасниками ринку віртуальних активів законодавства України про обіг віртуальних активів та притягнення таких осіб до відповідальності. Проте, на нормативному рівні не врегульовані питання про сертифікацію брокерів (дилерів) у сфері обігу криптоактивів. Це саме стосується й питань визначення відповідальності.

Запорукою того, що ринок віртуальних активів в Україні буде працювати ефективно, є:

- 1) запровадження чіткої та однозначної термінології (зокрема, що охоплює суб'єктів та правовідносини, які існують у країнах ЄС та США);
- 2) визначення правил взаємодії держави з учасниками ринку віртуальних активів та належний контроль за ним;
- 3) внесення змін та доповнень до адміністративного та кримінального законодавства України, в частині гарантування реалізації положень чинного законодавства України щодо функціонування системи віртуальних активів.

Література:

1. Ukrinform (2022). The National Bank believes that virtual assets will become an important phenomenon both in public administration and in human relations over the next five years. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3284598-virtualni-aktivi-ne-stvoruut-istotnih-rizikiv-dla-monetarnoi-politiki-nbu.html>
2. NOVITSKY, V., & FITSA, V. (2021). Formation and development of legal regulation of the circulation of virtual assets. *Information and Law*, (4 (39)), 179-186.
3. Frick, T. A. (2019, July). Virtual and cryptocurrencies—regulatory and anti-money laundering approaches in the European Union and in Switzerland. *In Era Forum*. Vol. 20, No. 1, pp. 99-112.
4. Veresha, R. V. (2016). Mistake of Criminal Law and Its Influence on the Classification of Crime. *International Journal of Environmental and Science Education*, 11(15), 8017-8025.
5. Edwards, F. R., Hanley, K., Litan, R., & Weil, R. L. (2019). Crypto assets require better regulation: Statement of the financial economists roundtable on crypto assets. *Financial Analysts Journal*, 75(2), 14-19.